

Namangan viloyatida qizamiq kasalligining epidemiologik xususiyatlari

Jamoliddinova Farzona Umidjon qizi
Matnazarova Gulbahor Sultanovna
Rahimov Ravshan Abdullayevich

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, Epidemiologiya kafedrası, Toshkent,
O‘zbekiston

Annotatsiya Ushbu maqolada Namangan viloyatida qizamiq kasalligining epidemiologik xususiyatlari va maxsus profilaktikasi tahlil qilinadi. Qizamiq dunyo miqyosida eng yuqori yuqumli kasalliklardan biri bo‘lib, O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda kasallanish darajasi ortib bormoqda. Namangan viloyati yuqori kasallanish ko‘rsatkichlari bilan ajralib turib, alohida epidemiologik e‘tibor talab qiladigan hudud sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tadqiqot kasallikning tarqalish dinamikasini, yosh guruhlari va hududlar bo‘yicha taqsimotini, emlash qamrovi bilan kasallanish darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni hamda profilaktik tadbirlarning samaradorligini o‘rganishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: qizamiq, epidemiologiya, Namangan viloyati, emlash, profilaktika, jamoat salomatligi.

Kirish. Qizamiq dunyo miqyosida eng yuqori yuqumli kasalliklardan biri bo‘lib, 2024-yilda 11 milliondan ortiq odam kasallangan va 95 mingga yaqin bola vafot etgan.[1] O‘zbekistonda COVID-19 pandemiyasi davrida emlash jarayonlari izdan chiqqani sababli kasallanish qayta ko‘tarildi. Namangan viloyati eng ko‘p zararlangan hududlardan biri bo‘lib, og‘ir asoratlar bilan kechgan holatlar qayd etildi. Shu bois, viloyatda qizamiq epidemiologiyasini o‘rganish jamoat salomatligi uchun dolzarbdir.[2]

Tadqiqot maqsadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — Namangan viloyatida qizamiq kasalligining epidemiologik xususiyatlarini chuqur tahlil qilish va yillar kesimida dinamikasini aniqlash.

Materiallar va usullar. Tadqiqot uchun O‘zbekiston Respublikasi Sanitariya-epidemiologiya osoyishtalik va jamoat salomatligi qo‘mitasi hamda Namangan

viloyati boshqarmasining 2020–2025 yillardagi rasmiy statistik ma'lumotlari olindi. Ma'lumotlar kasallanish soni, hududlar bo'yicha taqsimot, yosh guruhlari, kontingentlar va emlash holatini o'z ichiga oladi. Tahlilda epidemiologik va statistik usullar qo'llanildi: kasallanish darajasi va dinamikasi hisoblandi, yosh guruhlari va hududlar bo'yicha taqsimot o'rganildi, emlash qamrovi bilan kasallanish o'rtasidagi bog'liqlik baholandi. Shuningdek, 2025-yilda joriy etilgan 6 oylikdan boshlab emlash tadbirlarining samaradorligi alohida ko'rib chiqildi.[5-6]

Natijalar. Namangan viloyatida qizamiq kasallanishi 2023–2025-yillar davomida keskin o'zgarishlarga uchradi. 2023-yilda kasallanish darajasi nihoyatda yuqori bo'lib, umumiy 1912 ta bemor ro'yxatga olingan.[3] Ulardan 60,4 foizi bir yoshgacha bo'lgan bolalar tashkil etdi. Bu ko'rsatkich viloyatda eng katta xavf guruhini aynan chaqaloqlar va emlanmagan go'daklar tashkil etayotganini ko'rsatadi. Hududlar kesimida Namangan shahri eng ko'p kasallangan hudud bo'lib, 539 ta holat qayd etildi. Chust, Uchqo'rg'on va Kosonsoy tumanlarida ham yuqori ko'rsatkichlar kuzatildi. Kasallanganlarning katta qismi emlanmagan bo'lib, bu immunizatsiya qamrovining pastligi va aholining vaksina bo'yicha ikkilanishi bilan izohlanadi. 2024-yilda kasallanish soni yanada oshib, 2023-yilga nisbatan 343 taga ko'paydi. Bu davrda kasallanganlarning 53,4 foizi bir yoshgacha bo'lgan bolalar, 14 foizi 1–2 yoshli bolalar, 9,5 foizi esa 30 yoshdan katta kattalar tashkil etdi. Bu ko'rsatkichlar qizamiqning faqat bolalar kasalligi emasligini, balki immuniteti past bo'lgan kattalar uchun ham xavfli ekanini tasdiqladi. Hududiy taqsimot bo'yicha Namangan shahri va yirik tumanlarda kasallanish eng yuqori darajada qayd etildi. Bu davrda ta'lim muassasalari va uy sharoitida tarbiyalanayotgan bolalar orasida kasallanish ko'p bo'lib, profilaktik nazoratning yetarli emasligi yaqqol sezildi. 2025-yilda esa muhim burilish yuz berdi. Bolalarni 6 oylikdan boshlab emlash joriy etildi va bu tadbir kasallanish darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Natijada kasallanish keskin kamayib, umumiy 243 ta holat qayd etildi. Ulardan 18,5 foizi 6 oylikkacha, 20,2 foizi 6–12 oylik, 21 foizi esa 1–2 yoshli bolalar tashkil etdi. Bu ko'rsatkichlar profilaktik choralarning samaradorligini yaqqol isbotladi. Agar 2023–2024-yillarda kasallanishning asosiy og'irligi bir yoshgacha bo'lgan bolalar zimmasiga tushgan bo'lsa, 2025-yilda emlash tadbirlarining joriy etilishi natijasida bu guruhda kasallanish sezilarli darajada kamaydi. Umuman olganda, 2023–2025-yillar taqqoslanishi shuni ko'rsatadiki, qizamiq kasallanishining dinamikasi bevosita emlash qamrovi va profilaktik choralar bilan bog'liq. 2023-yilda keskin ko'tarilish, 2024-yilda yanada oshish, 2025-yilda esa emlash tadbirlaridan so'ng sezilarli kamayish kuzatildi

Bu tajriba vaksinaning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi va kelgusida emlash qamrovini kengaytirish zarurligini ta'kidlaydi. Namangan viloyatidagi holat O'zbekiston miqyosida qizamiq profilaktikasini kuchaytirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Muhokama. Namangan viloyatida 2023–2025-yillarda qayd etilgan qizamiq kasallanishi dinamikasi kasallikning tarqalishi bevosita emlash qamrovi, aholining vaksina bo'yicha ishonchi va profilaktik choralar bilan chambarchas bog'liq ekanini ko'rsatdi. 2023-yilda keskin ko'tarilish kuzatilishi, bir tomondan, pandemiya davrida emlash jarayonlarining izdan chiqishi, ikkinchi tomondan esa aholining vaksina bo'yicha ikkilanishi bilan izohlanadi. Bu davrda chaqaloqlar eng katta xavf guruhini tashkil etgani, immunitetning yetarli darajada shakllanmaganligi va emlashning kechikishi bilan bog'liq. 2024-yilda kasallanish sonining yanada oshishi shuni ko'rsatadiki, mavjud profilaktik choralar yetarli darajada samarali bo'lmagan. Ayniqsa, kattalar orasida qayd etilgan kasallanish holatlari qizamiqning faqat bolalar kasalligi emasligini, balki immuniteti past bo'lgan kattalar uchun ham xavfli ekanini tasdiqladi. Bu esa revaksinatsiya masalasini dolzarb qilib qo'yadi. Hududiy taqsimot bo'yicha Namangan shahri va yirik tumanlarda yuqori ko'rsatkichlar qayd etilishi, aholisi zich joylashgan hududlarda kasallik tez tarqalishini ko'rsatadi. 2025-yilda esa muhim burilish yuz berdi. Bolalarni 6 oylikdan boshlab emlash tadbirlarining joriy etilishi kasallanish darajasini keskin kamaytirdi. Bu tajriba vaksinaning amaliy samaradorligini isbotlab berdi va profilaktik choralarning o'z vaqtida qo'llanishi kasallik tarqalishini to'xtatishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, bu natija aholining vaksina bo'yicha ishonchini oshirish va immunizatsiya qamrovini kengaytirish zarurligini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, Namangan viloyatidagi tajriba O'zbekiston miqyosida qizamiq profilaktikasini kuchaytirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Kasallanishning yuqori darajasi aholining vaksina bo'yicha ishonchini mustahkamlash, qo'shimcha emlash kampaniyalarini tashkil etish va revaksinatsiya tadbirlarini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, epidemiologik nazoratni kuchaytirish, tezkor monitoring tizimini joriy etish va xalqaro tajribadan foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa. Namangan viloyatida 2023–2025-yillar davomida qayd etilgan qizamiq kasallanishi dinamikasi shuni ko'rsatadiki, kasallikning tarqalishi bevosita emlash

qamrovi va profilaktik choralar bilan bog‘liq. 2023-yilda keskin ko‘tarilish kuzatilib, bir yoshgacha bo‘lgan bolalar eng katta xavf guruhini tashkil etdi. 2024-yilda kasallanish soni yanada oshib, kattalar orasida ham qayd etilishi qizamiqning faqat bolalar kasalligi emasligini tasdiqladi. 2025-yilda esa 6 oylikdan boshlab emlash tadbirlarining joriy etilishi kasallanishni sezilarli darajada kamaytirdi va profilaktik choralarning samaradorligini yaqqol isbotladi.[4]

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. World Health Organization. *Measles global situation report 2023–2024*. Geneva: WHO; 2024.
2. Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan. *Official reports on measles epidemiology and vaccination coverage*. Tashkent: MoH; 2025.
3. WHO & UNICEF. *Measles immunization strategies in Central Asia*. Geneva–New York: WHO/UNICEF; 2025.
4. Mirtazayev O.M., Matnazarova G.S., Briko N.I. *Epidemiologiya* Tashkent: O‘zbekiston Davlat Tibbiyot Universiteti, “Renessans press”, 2022.